

DAGBESTEDING

's Ochtends allemaal de schort voor en aan het werk, zomers in de buitenlucht. Dit karakteriseerde tien-tallen jaren het leven in de paviljoenen. De vrouwen deden vrouwenwerk voor de gemeenschap, ze naaiden, borduurden, breiden, poetsten, wasten, vouwden, streken en schilden vele kilo's aardappelen. Er werd gezegd dat ledigheid des duivels oorkussen was, je had je maar te schikken naar het werk dat van je verwacht werd. Hoe gaat dat nu eigenlijk? Is de dagbesteding verbeterd? De verplichting is vervallen en er is keuzevrijheid gekomen. Wordt er nog een bijdrage geleverd aan de gemeenschap en hoe dit te beoordelen? Veel vragen, een antwoord op erfgoed@lentis.nl is mogelijk.

2.4 Dagbesteding

Wat is dagbesteding? Aan welke voorwaarden moet dagbesteding voldoen?

Dagbesteding omvat activiteiten die:

- als zinvol worden ervaren
- persoonlijke ontwikkeling mogelijk maken
- maatschappelijke relevantie hebben
- niet vrijblijvend zijn

2-13

Zo is naar school gaan een vorm van dagbesteding, net als werken. Ook vrijetijdsbesteding kan persoonlijke ontwikkeling mogelijk maken, zinvol en maatschappelijk relevant zijn. Bijvoorbeeld overblijfmoeder zijn op de basisschool, Engelse les hebben of een cursus Word doen. Maatschappelijk relevant houdt in dat iets voor de maatschappij van betekenis is.

Het verschil tussen dagbesteding en vrijetijdsbesteding is dat dagbesteding niet vrijblijvend is.

Ik ben bijvoorbeeld niet vrij om te bepalen of ik wel of niet ga werken. Ik moet om half negen aanwezig zijn ook al heb ik daar geen zin in. Wat ik in mijn vrije tijd doe, is mijn eigen zaak. Ga ik shoppen of blijf ik thuis.

Vroeger spraken we in de zorg voor mensen met een verstandelijke beperking over dagopvang. De nadruk lag op *opvang*. Tegenwoordig staan de ontwikkeling van de persoon en zijn integratie als volwaardig burger in de maatschappij centraal. Daarom spreken we nu van *dagbesteding* en niet meer van dagopvang.

Een zinvolle dagbesteding bepaalt mede wie je bent en hoe je deelneemt aan maatschappelijke activiteiten. Zo kan het volgen van een cursus je het gevoel geven dat je je ontwikkelt. Deze ontwikkeling zorgt ervoor dat kansen op welvaart en geluk toenemen. Juist omdat mensen met een verstandelijke beperking voortdurend op anderen zijn aangewezen voor een zinvolle invulling van hun bestaan, is dagbesteding van groot belang. Ze hebben het gevoel dat ze zinvol bezig zijn en dit is weer goed voor hun identiteit.

We moeten proberen, mensen met een verstandelijke beperking activiteiten aan te bieden die ze zinvol vinden en die in hun bestaan een functie vervullen. Voor de één zal dat productiewerk zijn, voor de ander iets creatiefs. Veel dagcentra hebben zowel productiewerk als creativiteitsruimtes.

Er bestaan twee soorten dagcentra:

- voor kinderen;
- voor volwassenen.

Dagcentrum voor kinderen

In een kinderdagcentrum - voorheen kinderdagverblijf (KDV) genoemd - krijgen kinderen en jongeren tussen de 2,5 en 17 jaar met een verstandelijke beperking een zinvolle dagbesteding. De nadruk ligt op het stimuleren van de ontwikkeling en dan vooral van de sociale redzaamheid. Het kinderdagcentrum probeert de ontwikkeling van de kinderen zodanig te stimuleren dat ze naar het speciaal onderwijs kunnen.

Dagcentrum voor volwassenen

Het dagcentrum voor volwassen mensen met een verstandelijke beperking werd vroeger dagcentrum of dagverblijf voor ouderen (DVO) genoemd; tegenwoordig Centrum voor Dagactiviteiten (CvD). De deelnemers van een dagcentrum kunnen deelnemen aan activiteiten. Ze komen niet in aanmerking voor de sociale werkvoorziening. Ze kunnen ook niet werken in het vrije bedrijf. Dat is voor hen te hoog gegrepen of teveel gevraagd.

Veel dagcentra voor volwassenen leggen zich tegenwoordig toe op arbeidsmatige activiteiten. Dit betekent dat men probeert de deelnemer zinvolle arbeid te laten verrichten. Vaak worden de producten die gemaakt worden (speelgoed, kunst, huishoudelijke artikelen) verkocht in een winkel. Dit geeft de deelnemers voldoening. Ze zijn vaak heel trots op wat ze maken en verkopen. Het geeft hun activiteiten zin.

Mensen met een ernstige verstandelijke beperking lijken op het eerste gezicht niet veel te kunnen. Toch blijkt er meer te kunnen dan we denken. In het huishouden, in de omgeving van het woonhuis en meer direct in het arbeidsproces zijn allerlei mogelijkheden om deze mensen dingen te laten doen die ze zinvol kunnen vinden.

In een dagcentrum kunnen de bezoekers deelnemen aan verscheidene activiteiten. Dit gebeurt vaak in groepen. Er zijn verschillende soorten groepen mogelijk. Enkele voorbeelden:

- de *structuurgroep*: in deze groep krijgen de deelnemers een programma dat hen houvast biedt. Dat hebben ze nodig omdat ze vanuit zichzelf niet goed kunnen ordenen. Ze hebben houvast nodig, anders vervallen ze in chaotisch gedrag;
- de *activeringsgroep*: In deze groep krijgen de deelnemers allerlei activiteiten aangeboden, variërend van muziek en beeldend vormen tot computerles. Doel is te ontdekken waar de interesses en mogelijkheden van de deelnemers liggen, zodat ze kunnen kiezen voor een vervolggroep;
- de *productiegerichte groep*: Bijvoorbeeld de bakkerij: hier wordt gekookt en gebakken, soms voor intern gebruik, maar steeds vaker ook voor de verkoop buiten de instelling.

Naast de bakkerij zijn de drukkerij, de houtgroep, de textielgroep en de kaarsenmakerij voorbeelden van productiegerichte groepen, waar de activiteiten steeds meer arbeidsmatig worden, maar nog steeds wel aangepast worden aan de mogelijkheden van de deelnemers.

In de dagbesteding heeft de begeleider tot taak activiteiten te begeleiden die erop gericht zijn de zelfredzaamheid en het gevoel van eigenwaarde van de deelnemers te bevorderen of te handhaven. Daarnaast zijn er vaak activiteiten van huishoudelijke aard: onderhoud ruimten, schoonhouden materialen. De begeleider neemt deel aan besprekingen, bijvoorbeeld met de ouders of begeleiders van de deelnemers, de psycholoog, de ergotherapeut. Vaak is de begeleider een activiteitenbegeleider, iemand die speciaal is opgeleid in het uitvoeren van activiteiten met en voor deelnemers.

Productiegerichte dagbesteding: kaarten maken

2.5 Vrijtijdsbesteding

Naast wonen en werken is recreëren een belangrijk element in de kwaliteit van ons bestaan. Ook voor mensen met een verstandelijke beperking zijn er voorzieningen die inspelen op de behoefte aan zinvolle vrijetijdsbesteding. Wat is er zoal op dit gebied? Voorbeelden van voorzieningen voor vrijetijdsbesteding:

- clubs waar mensen met een verstandelijke beperking uitgaan, zingen, toneelspelen, dansen en dergelijke;
- organisaties die vakanties organiseren speciaal voor mensen met een verstandelijke beperking;
- sportclubs, eetcafés.

Het gaat hier telkens om activiteiten waar vooral de mensen met een lichte verstandelijke beperking van profiteren. De begeleider heeft tot taak het organiseren van de activiteiten en het begeleiden van de deelnemers hierbij. Soms, maar lang niet altijd, is er contact met de thuissituatie. Voorzieningen voor mensen met een ernstige verstandelijke beperking geven tegenwoordig veel aandacht aan het aanbieden van een zinvolle vrijetijdsbesteding. Vaak blijkt dit best moeilijk te zijn. De besteding van de vrije tijd voor deze groep mensen vindt toch vaak nog plaats binnen de instelling.

2.6 Werk

We hebben al gezien dat zinvolle dagbesteding de kwaliteit van het bestaan kan verhogen. Voor veel mensen is werk een activiteit die ze zinvol vinden. Het verschaft bezigheid, identiteit, inkomen, onafhankelijkheid, contact met anderen, enzovoort. Voor veel mensen met een verstandelijke beperking is dat niet anders.

Werk biedt:

- bezigheid
- identiteit
- inkomen
- onafhankelijkheid
- sociale contacten
- status

2-14

6.5 Vrije tijd, wonen, werken en leren

Autisme is een stoornis die ingrijpt in alle aspecten van het leven. De stoornis heeft dus ook gevolgen voor de vrije tijd, het wonen, het werken en het leren van de autist.

Autisme en levensinvulling:

- vrije tijd:
 - 'georganiseerde' vrije tijd
- wonen:
 - meeste kinderen wonen thuis
 - helft van volwassenen woont in instelling
- werken:
 - grote afstand tot arbeidsmarkt
- leren:
 - volgen allerlei onderwijsvormen; geen 'eigen' school

6-8

Vrije tijd

Men zegt weleens dat een kind met autisme eigenlijk nooit vrije tijd heeft. Vrij zijn en vakantie betekent vaak onduidelijkheid over wat er komen gaat en dat kan tot stress leiden. Een duidelijke invulling van de vrijetijdsbesteding kan de stress aanzienlijk verminderen. Het kan dan gaan om vrijetijdsbesteding in huis, bij reguliere verenigingen of bijvoorbeeld weekenden of vakanties met andere mensen met autisme. Er zijn verenigingen die zich gespecialiseerd hebben in vakanties voor mensen met een autistische stoornis. Vaak is er één begeleider op één deelnemer.

Wonen

Sommige mensen met autisme hebben veel ondersteuning nodig bij het wonen, andere veel minder. Bij de keuze voor een woonvorm is het belangrijk te kijken naar de behoefte aan begeleiding bij het wonen.

De meeste kinderen wonen thuis. Van de volwassenen woont de helft in een instelling of woonvoorziening. Uit het onderzoek *Buiten de Boot* van de NVA (Nederlandse vereniging voor Autisme) en de Ombudsman kwamen de cijfers naar voren die je in de tabel kunt zien.

Woonsituatie	%
Woont bij ouders	76
Woont met partner	3
Woont zelfstandig	4
Intelling voor mensen met een verstandelijke handicap	4
Begeleid zelfstandig wonen	4
Psychiatrisch ziekenhuis/inrichting	1,5
Gezinsvervangend tehuis	1,5
Regionale instelling voor beschermd wonen	1,5
Workhome	1
Sociowoning	< 1
Ouderinitiatief	< 1
Zorgboerderij	< 1
Zwervend	< 1
Overig	2

Werken

De NVA maakt zich sterk voor verbetering van de mogelijkheden van mensen met autisme op de arbeidsmarkt. Dat dit nog steeds hard nodig is, blijkt ook uit de resultaten van het onderzoek 'Buiten de boot'. Van de volwassen autisten die aan het onderzoek meewerkten heeft 17% geen werk of een andere vorm van dagbesteding. Na de schoolperiode komt dus een aanzienlijk deel van de mensen met autisme thuis te zitten, omdat ze geen passende dagbesteding kunnen vinden. Van alle volwassen autisten heeft 18% een gewone baan, 13% begeleid werk en gaat 12% naar een sociale werkvoorziening. Verder gaat 12% naar een dagactiviteitencentrum en doet 6% vrijwilligerswerk. Van alle volwassen autisten krijgt bijna de helft ondersteuning bij het vinden van werk, wat lang niet voor iedereen succesvol is. Ongeveer de helft van alle volwassenen ontvangt inkomsten uit de WAJONG. Bijna de helft van alle volwassenen vindt dat hun dagbesteding of werk niet goed aansluiten bij hun capaciteiten.

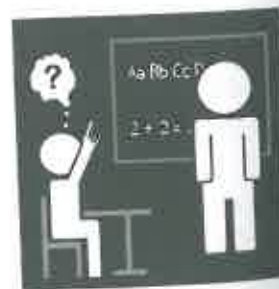
In het voorbeeld zie je een dagprogramma van iemand met een verstandelijke beperking en een autistische stoornis. Je ziet zijn programma op de maandagmiddag. Hij werkt op een oefengroep, waar hij traint voor een baan in het vrije bedrijf.

	Maandag Namiddag	DIA

Onderwijs

Goed onderwijs is belangrijk voor personen met een autistische stoornis. In de praktijk gaan ze naar alle schoolsoorten die we in Nederland hebben. Dit komt omdat geen enkele onderwijsvorm zich specifiek richt op kinderen met autisme. Ze gaan naar de reguliere basisschool, het (v)mbo, het ZMLK-onderwijs en af en toe ook naar de universiteit. Maar weinig kinderen met autisme volgen onderwijs op vwo-niveau hoewel een groot aantal van hen een hoog IQ heeft (Asperger). Velen volgen speciaal onderwijs in cluster 3 of 4. Cluster-3-scholen zijn bedoeld voor kinderen met een verstandelijke of lichamelijke handicap en langdurig zieke kinderen. Cluster-4-scholen zijn bedoeld voor kinderen met psychiatrische problemen, een ontwikkelingsstoornis of een gedragsstoornis.

Het lukt niet altijd om kinderen tijdig een goede plaats aan te bieden op een school die bij hen past. De financiering van onderwijsbegeleiding komt grotendeels uit het Persoons Gebonden Budget (PGB) en het rugzakje. Met een rugzakje (leerlinggebonden financiering) kunnen ze toch naar de gewone school in de buurt.

6.6 Begeleiding en behandeling van autisme

Er bestaat geen behandeling en er zijn geen medicijnen die autisme of aanverwante stoornissen kunnen genezen. Vaak gebruiken mensen met autisme wel medicijnen in verband met bijkomende problemen als angsten, onrust of agressie. Er is ook geen wetenschappelijk bewijs dat bepaalde begeleidingsmethoden werken. Deskundigen zijn het er echter met elkaar over eens dat bepaalde symptomen en gevolgen door een bepaalde manier van begeleiden en behandelen, verminderd worden.

In deze paragraaf gaan we eerst in op algemene begeleidingsprincipes, daarna op specifieke begeleidings- en behandelingsmethoden.

6.6.1 Algemene begeleidingsprincipes

Bij de begeleiding van mensen met autisme zijn een paar uitgangspunten heel belangrijk.

Algemene begeleidingsprincipes:

- creëren van voorspelbaarheid
- verbeteren functioneren
- verminderen gedragsproblemen

Voorspelbaarheid creëren

De grote overeenkomst tussen de verschillende begeleidingsmethoden ligt op het gebied van de *voorspelbaarheid*. Voorspelbaarheid vormt de basis van de behandeling en begeleiding van mensen met deze problematiek. Autistische mensen kunnen hun wereld niet ordenen. Ze missen samenhang en structuur. Een wereld zonder samenhang is chaotisch en dus onveilig. De begeleiding moet allereerst gericht zijn op het bieden van basisveiligheid: 'lijm maken tussen wat autisme uit elkaar haalt.'

'HET ACTIVITEITENCENTRUM IS MIJN

Tien jaar geleden begon de 53-jarige Gerja Warners als één van de eersten op het activiteitencentrum in Veendam. Toen ze hoorde dat het ging sluiten moest Gerja wel even een traantje wegpinken. Haar nieuwe onderkomen bij NOVO bekijkt ze met tegenstrijdige gevoelens. 'Omdenken' is op dit moment moeilijk. Het brengt nu vooral 'chaos en verwarring'. Gerja is boos.

In 2006 begon Gerja op het activiteitencentrum. Daar deed ze een greep naar de potloden en het tekenpapier. Met behulp van de begeleiding ontdekte ze al gauw haar creatieve kant. De kunstenaar was geboren. Ze vertelt: 'Ik vond het er eerst best eng, maar de begeleiding stelde me gerust. Ze namen de tijd voor me en hadden oog voor mijn creatieve kant en emoties.'

Dit was een nieuwe en fijne ervaring voor Gerja. Voordat ze bij het activiteitencentrum begon, had ze veel vrijwilligersbaantjes gehad. Door haar borderline waren deze vaak van korte duur. Gerja: 'Ik heb soms heftige emoties en werd daardoor weleens verkeerd begrepen. Mensen vonden mij dan raar of anders en wisten dan niet hoe ze met mij moesten omgaan. Bij het activiteitencentrum weten ze dat wel. Het is mijn veilige plek en in mijn ogen is het alles.'

Een schok

Al snel voelde Gerja zich er als een vis in het water en stapte in 2008 in de cliëntencommissie. Ze wilde opkomen voor de belangen van de cliënt. Gerja was dan ook één van de eersten die hoorde over de sluiting van het activiteitencentrum. Gerja: 'Dat was een grote schok voor mij. Het kwam toen ter sprake of ik iets anders zou kunnen doen. Ik dacht: wat dan? Waar vind ik de waardering, de mogelijkheden en de betekenis die ik hier vind? Als ik dit niet had, dan zat ik thuis bij mijn man die gepensioneerd is. Ik heb geen vrienden of goede kennissen waar ik naartoe kan gaan. Ik zou wel af en toe naar mijn dochter kunnen, maar zij heeft ook haar eigen leven. Voor sociale contacten buitenshuis zou ik alleen naar de winkel kunnen.'

Gevulde leegte, met scherven van een wereld die uit elkaar gevallen is, vol met chaos, vol met pijn.

Bij de gedachte dat het activiteitencentrum zou gaan sluiten raakte Gerja in paniek en uitte zich met het maken van een schilderij. Op een groot, wit doek schilderde ze rode vlekken. Gerja: 'Die vlekken stonden symbool voor bloed, zo voelde ik het op dat moment. Het activiteitencentrum is mijn veilige plek en daar moeten ze vanaf blijven!'

Anders

In de afgelopen maanden is er hard naar een oplossing toegewerkt en sloot Lentis Veendam een overeenkomst met NOVO, ook in Veendam. Hier worden de cliënten straks ondergebracht. Sinds een aantal weken zijn ze aan het proefdraaien, maar Gerja vertelt dat ze er wel moet wennen. 'Het is daar anders, kleiner en de begeleiding is er niet gekwalificeerd om met mensen met een psychische hulpvraag om te gaan. Dat vind ik moeilijk, maar gelukkig krijgen we voor een paar dagdelen onze eigen begeleider mee. Ook mogen we er mee helpen bij het opzetten van activiteiten en daar heb ik erg veel zin in.'